

FÖRDJUPNING – Inflationen inte helt jämförbar mellan länder

Det kan vara svårt att jämföra utvecklingen av inflationen i olika länder eftersom metoderna att mäta konsumentpriser skiljer sig åt. En av skillnaderna avser kvalitetsjusteringar, vilket är ett viktigt inslag i beräkningarna av alla konsumentprisindex. Den uppmätta prisutvecklingen på de produkter som ofta ersätts, och därmed behöver kvalitetsjusteras, skiljer sig markant åt mellan länder. Det kan vara svårt att förstå skillnaderna eftersom många av produkterna är likartade och handlas över gränserna. Olikheter i mätmetoder illustrerar behovet av ytterligare internationell samordning mellan statistikmyndigheter. Sverige är ett av de länder där de uppmätta priserna på kvalitetsjusterade varor har utvecklats relativt långsamt. Resultaten i denna fördjupning innebär inte att Riksbankens inflationsmål borde ändras eller att Riksbanken borde ha bedrivit en annan penningpolitik.

Det är väl känt att det kan vara svårt att jämföra makroekonomiska mått mellan länder och konsumentprisstatistiken är inget undantag. Det finns flera faktorer som bidrar till att konsumentprisindex (KPI) är svåra att jämföra. Skillnader i indexkonstruktion, sammansättning av konsumtionskorgarna och sättet att mäta boendekostnader är exempel på sådana faktorer. En ytterligare aspekt är att kvalitetsjusteringar inte görs på samma sätt i olika länder. Utmaningarna med kvalitetsjusteringar är kända sedan länge, men denna fördjupning indikerar att olika metoder kan ge upphov till stora olikheter i uppmätta prisförändringar för vissa varor och att kvalitetsjusteringarna är större i Sverige än i många andra länder.⁹

Kvalitetsjusteringar är ett viktigt inslag i alla prisindex

Det görs nästan alltid någon form av kvalitetsjustering när ett prisindex beräknas. Ett konsumentprisindex syftar till att mäta "rena" prisförändringar och inte förändringar i priser som beror på att kvaliteten på en produkt förändras. Justeringar görs framför allt i samband med att produkter vars priser mäts ersätts med nya. I Sverige sker detta antingen i samband med att SCB uppdaterar konsumtionskorgen i KPI vid årsskiftet eller löpande under året om en produkt vars pris mäts utgår ur sortimentet eller inte längre är representativ.

Kvalitetsjusteringsmetoder är inte fullt ut harmoniserade mellan länder. Om vissa länder systematiskt gör större eller mindre kvalitetsjusteringar än andra kan det ge upphov till skillnader i den uppmätta prisutvecklingen även om priserna på de varor som säljs har utvecklats på ett liknande sätt.

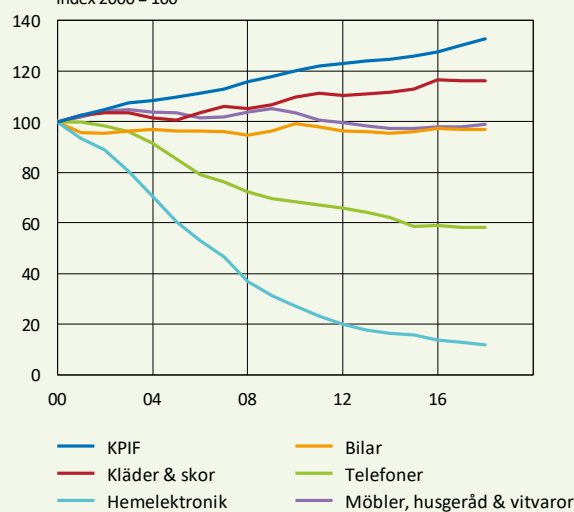
Kvalitetsjusterade produkter utvecklas svagt i Sverige

Diagram 1:13 visar utvecklingen i Sverige för KPIF och de delindex som mäter priser på produkter som ofta ersätts

och därmed behöver kvalitetsjusteras. Det handlar om till exempel produkter med snabb teknisk utveckling så som datorer, telefoner och annan hemelektronik. Det framgår att priserna för hemelektronik, enligt KPI-statistiken, har fallit med nästan 90 procent mellan 2000 och 2018 i Sverige.

Diagram 1:13. KPIF och delindex för utvalda produktgrupper i KPI

Index 2000 = 100

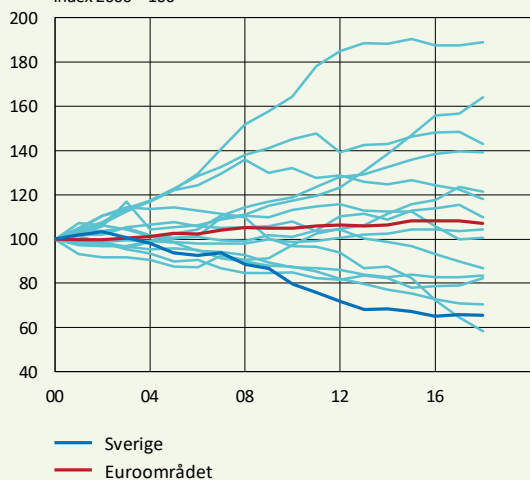

Källa: SCB

Jämfört med de flesta andra västeuropeiska länder visar prisstatistiken i Sverige upp en svagare prisutveckling i samtliga produktgrupper som kvalitetsjusteras frekvent, med undantaget kläder och skor. Det kan vara svårt att förstå de uppmätta relativprisrörelserna eftersom många av varorna är likartade, handlas över gränserna och kronan i genomsnitt har försvagats. Diagram 1:14 visar utvecklingen i Sverige och flertalet västeuropeiska länder, relativt EU28, för hemelektronik enligt HIKP-statistiken. Spridningen mellan länder är stor och priserna i Sverige har fallit relativt mycket jämfört med andra länder.

⁹ Denna fördjupning baseras på resultaten i O. Tysklind, "Kvalitetsjusteringar och internationella prisjämförelser", Staff Memo, januari 2020.

Diagram 1:14. Relativ utveckling för hemelektronik enligt HIKP
Index 2000 = 100

Anm. Ett värde under 100 innebär att indexutvecklingen i landet har varit svagare än i EU28. En siffra på 50 ska tolkas som att priset i landet är 50 procent av vad det är i EU28 i förhållande till hur situationen var år 2000. Turkos streck visar utvecklingen i Tyskland, Irland, Frankrike, Norge, Storbritannien, Österrike, Belgien, Danmark, Finland, Italien, Luxemburg, Nederländerna, Portugal och Spanien. Siffrorna för enskilda länder framgår i underlaget på Riksbankens hemsida.

Källor: Eurostat, SCB och Riksbanken

Det finns andra datakällor som också kan användas för att mäta den relativa prisutvecklingen mellan länder. En sådan källa är köpkraftparitetsstatistiken (PPP-statistiken) från OECD och Eurostat.¹⁰ Denna statistik ger istället bilden att prisnivån för hemelektronik har stigit något i Sverige jämfört med snittet för EU28 och att prisutvecklingen varit betydligt mer likartad mellan länder under perioden 2000 till 2018.

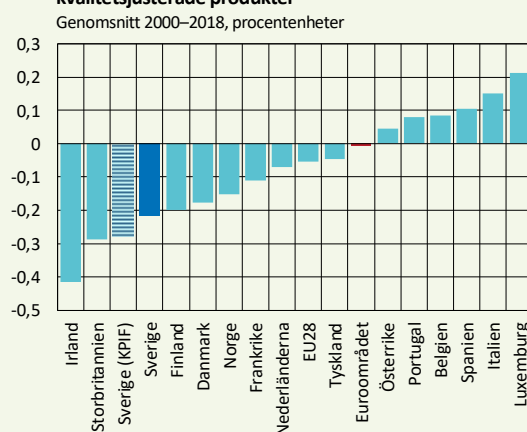
Alternativa datakällor ger således en annan bild.¹¹ Skillnaderna till följd av kvalitetsjustering är så stora att de får märkbara effekter på prisutvecklingen som helhet. I diagram 1:15 framgår att bidraget till den årliga procentuella förändringen i HIKP från de grupper som kvalitetsjusteras mycket har varit cirka 0,2 procentenheter lägre i Sverige jämfört med genomsnittet i EU28.

Jämförbarhet i andra variabler påverkas också

Svårigheter med att mäta och jämföra konsumentprisindex påverkar även jämförbarheten av andra makroekonomiska variabler där konsumentprisindex ingår i beräkningen. Några exempel på detta är real växelkurs, reallöner och realräntor. Skillnader i hur priser mäts påverkar även i viss utsträckning beräkningen av den realkonoma utvecklingen, bland annat via fastprisberäkning av hushållens konsumtion i nationalräkenskaperna.

¹⁰ Denna statistik mäter priset på ett mindre antal identiska eller mycket likartade produkter i de olika länderna. Detta innebär att ingen kvalitetsjustering behöver göras. Jämfört med den vanliga prisstatistiken är urvalet av produkter mycket mindre, prisuppgifter för varje delaggregat samlas in mycket mer sällan och statistiken finns tillgänglig först med viss eftersläpning.

Diagram 1:15. Bidrag till HIKP-inflationen från kvalitetsjusterade produkter

Anm. Bidragen är beräknade som årlig procentuell förändring multiplicerat med vikten för de olika delindexen som visas i diagram 1:13

Källor: Eurostat, SCB och Riksbanken.

Borde Riksbankens inflationsmål ändras?

Resultaten som presenteras här innebär inte att man kan dra slutsatsen att SCB mäter konsumentpriserna på ett felaktigt sätt eller har underskattat inflationsutvecklingen. Att metodskillnader innebär att den uppmätta prisutvecklingen inte är riktigt jämförbar mellan länder är inget nytt och inte heller specifikt frågan om kvalitetsjustering.¹² Diskussionen här är begränsad till kvalitetsjusteringar och tar inte hänsyn till andra mätproblem eller metodskillnader.

I Sverige är SCB ansvarig för den officiella statistiken och Riksbanken har valt att definiera inflationsmålet i termer av KPIF-inflationen som den mäts av SCB. Flertalet jämförbara länder med rörlig växelkurs har snarlika men inte identiska inflationsmål. Resultaten i denna fördjupning innebär inte att Riksbanken borde ha ett annat inflationsmål eller borde ha bedrivit en annan penningpolitik under 2000-talet. Den mycket expansiva penningpolitiken de senaste åren ska till exempel ses mot bakgrund av att ränteläget i omvärlden blivit väldigt lågt och att förtroendet för inflationsmålet försvagades 2010–2015. Den förda penningpolitiken har varit nödvändig för att återupprätta förtroendet för inflationsmålet.

I flera sammanhang är det dock viktigt att kunna jämföra den ekonomiska utvecklingen med omvärlden. Därför är det angeläget att det sker ytterligare internationell samordning mellan statistikmyndigheter för att harmonisera mätmetoder inom prisstatistiken.

¹¹ Se även en diskussion om detta i fördjupningen "Kronans trendmässiga utveckling" i Penningpolitisk rapport juli 2019.

¹² Se till exempel M. J. Boskin, 1996, "Toward a more accurate measure of the cost of living", final report to the Senate Finance Committee from the Advisory Commission To Study The Consumer Price Index.